

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

*СМОЛІЙ А.В., к.е.н., доцент,
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нестабільність і непередбачуваність глобалізованої системи міжнародних торговельно-економічних, валютно-фінансових та інших відносин призводить до ускладнення вирішення продовольчої проблеми як на глобальному, так і на національному рівні. Продовольче забезпечення населення – один із найважливіших чинників продовольчої безпеки будь-якої країни, гарантування його належного рівня визначає соціально-економічну стабільність у суспільстві, можливість повноцінного розвитку нації та забезпечення національної безпеки в цілому. В умовах підвищеної взаємозалежності національних економік в результаті поглиблення глобалізаційних процесів вагомим фактором продовольчого забезпечення населення країни є надійність та стійкість доступу до продовольства. Соціально-економічною системою на національному рівні має бути забезпечено постійне постачання населення продуктами харчування у відповідності з існуючими нормами з урахуванням нестабільності кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків, гарантуючи безпеку продовольчої продукції та її належну якість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На актуальність проблеми продовольчого забезпечення населення вказує наявність численних теоретико-методологічних та прикладних досліджень значної кількості науковців. Формування продовольчої безпеки України в умовах поглиблення інтеграції її економіки у глобальний господарський простір стало предметом наукових досліджень Мудрака Р.П. [1], Лагодієнка В.В. [2], Трегобчука В.М., Лайка П.А. [3]. Відповідно до підходів Пасхавера Б.Й. [4], Гойчука О.І. [5], Федулової І.В. [6], досягнення продовольчої безпеки передбачає реалізацію таких основних напрямків вирішення проблеми: 1) підтримання постачання продовольства на рівні, достатньому для здорового харчування; 2) забезпечення належного рівня платоспроможного попиту населення; 3) усунення залежності від імпорту та захист інтересів вітчизняних товаровиробників. Виникнення

проблеми недостатнього рівня забезпечення продовольством окремі науковці [7; 8] пов'язують з якістю життя та купівельної спроможності населення, вказуючи на визначальну роль державної гарантії фізичної та економічної доступності до життєво важливих якісних та безпечних продуктів харчування відповідно до науково обґрунтованих наборів.

Однак дослідження окремих аспектів системи продовольчого забезпечення населення в умовах глобалізаційних трансформацій не є вичерпними, а деякі з них потребують постійного моніторингу й аналізу.

Формування цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах посилення глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система продовольчого забезпечення має ієрархічну структуру, визначаючись на різних рівнях соціально-економічних систем. На глобальному рівні спостерігається нерівномірність у виробництві та споживанні продуктів харчування. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO) здійснює оцінку стану продовольчої безпеки на світовому рівні за двома показниками: розміром перехідних світових запасів зерна до наступного врожаю та рівнем світового виробництва зерна до наступного врожаю. Мінімально допустимим рівнем за першим індикатором вважається показник, що знаходиться на рівні 17 % світового споживання або ж обсяг, достатній для задоволення потреб протягом близько двох місяців. За другим показником задовільний та стабільний стан продовольчої безпеки забезпечується при досягненні виробництва в обсязі 800 кг зерна на душу населення за рік [9].

В національному аспекті продовольча забезпеченість розглядається як один з визначальних чинників економічної безпеки країни. Україна входить до десятки країн (Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Хорватія, Киргизстан, Латвія, Монголія, Перу і Венесуела), які найбільше скоротили рівень недоїдання своїх громадян, починаючи з 2000 р. [10]. Однак, незважаючи на потужний природно-ресурсний потенціал для виробництва продуктів харчування, в країні все ще не досягнуто повного забезпечення потреб населення у продовольстві. Найчастіше під рівнем продовольчого забезпечення населення розуміється лише самозабезпеченість сільськогосподарською продукцією, основна увага при цьому спрямовується на збільшення обсягів її виробництва. Разом з тим,

вважаємо, що такий підхід відображає лише один з варіантів гарантування продовольчої безпеки, для характеристики продовольчого забезпечення населення на національному рівні лише такої оцінки недостатньо, тому дослідження формування системи продовольчого забезпечення населення України здійснюватимемо з урахуванням поряд з кількісними показниками і якісних індикаторів.

Найбільш узагальнюючим показником продовольчого забезпечення населення є обсяг та структура споживання продовольчої продукції в розрахунку на одну особу. При цьому інформативним є зіставлення їх з раціональними та мінімальними нормами харчування. Мінімальні норми харчування встановлюються згідно з Постановою КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [11], раціональні визначаються МОЗ України [12]. Статистичні дані свідчать, що близьким до раціональної норми є споживання таких видів продукції, як хліб та хлібопродукти, овочі та картопля. За іншими позиціями спостерігається недостатність споживання (табл. 1).

Особливе занепокоєння викликає незадовільний рівень споживання (нижчий навіть за мінімально допустимі норми) таких продуктів харчування, як риба та рибопродукти, молоко та молочні продукти, плоди та ягоди.

Слід зазначити, що споживання продовольства в обсягах, що є нижчими за встановлені раціональні норми, призводить до зниження фізичної та розумової активності людини, може спричиняти погіршення здоров'я та викликати аліментарно-залежні захворювання [14].

Зазначені обставини призводять до погіршення характеристик рівня людського розвитку, що становить значну загрозу національній безпеці країни. Порівнюючи середньорічний рівень споживання основних продуктів харчування в Україні з країнами ЄС, слід зазначити, що жителі останніх споживають продукти харчування в обсягах, які є більш наближені до рекомендованих норм, ніж в Україні. Зокрема, середньостатистичний житель країн Європейського Союзу в порівнянні з середньостатистичним українцем споживає в 2,4 рази більше плодоовочевих продуктів, в 1,9 рази більше м'яса та м'ясопродуктів, в 1,5 рази – риби та рибопродуктів, в 1,4 рази – молока та молочних продуктів. Проте значно менше вони споживають хлібних продуктів та картоплі [15].

Таблиця 1

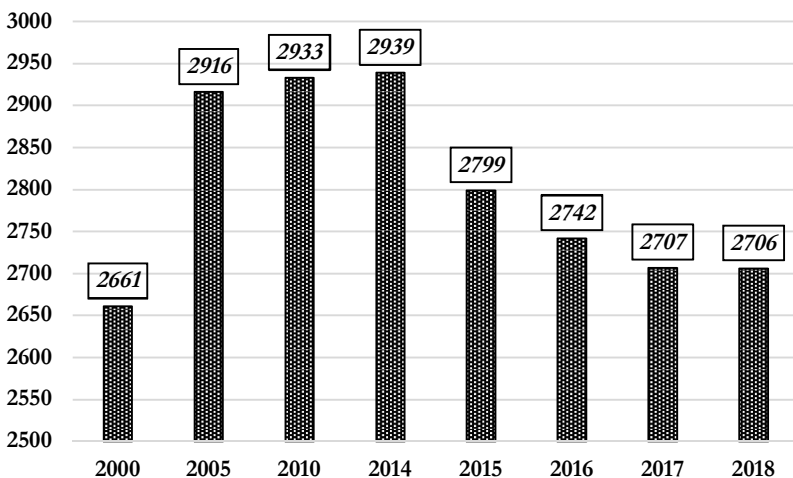
Динаміка фактичного споживання продуктів харчування населенням України в розрахунку на одну особу на рік, кг та його достатності, %*

Види продукції	Мінімальна норма споживання	Раціональна норма споживання	Фактичне споживання, кг на одну особу			Достатність споживання, % до раціональної норми			Характеристика індикатора
			2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	
Хліб і хлібопродукти	94	101	101	100,8	99,5	100,0	99,8	98,5	незадовільний
М'ясо і м'ясопродукти	52	80	51,4	51,7	52,8	64,3	64,6	66,0	незадовільний
Молоко і молочні продукти	341	380	209,5	200	197,7	55,1	52,6	52,0	незадовільний
Риба та рибопродукти	12	20	9,6	10,8	11,8	48,0	54,0	59,0	незадовільний
Яйця (шт.)	231	290	267	273	275	92,1	94,1	94,8	незадовільний
Овочі та продовольчі баптанні	105	161	163,7	159,7	163,9	101,7	99,2	101,8	достатній
Плоди, ягоди та виноград	68	90	49,7	52,8	57,8	55,2	58,7	64,2	незадовільний
Картопля	96	124	139,8	143,4	139,4	112,7	115,6	112,4	достатній
Цукор	32	38	33,3	30,4	29,8	87,6	80,0	78,4	незадовільний
Олія рослинна	8	13	11,7	11,7	11,9	90,0	90,0	91,5	незадовільний

*Джерело: [11, 12, 13]

Одним з порогових критеріїв оцінки продовольчого забезпечення, що використовуються у міжнародній статистиці, є енергетична цінність добового душового раціону харчування, рівень якого має становити не нижче 2500 ккал. За даними Державної служби статистики, калорійність раціону українців перевищує цей рівень (рис. 1).

Незважаючи на тенденцію до зниження енергетичної цінності середньодобового споживання, калорійність раціону українців у 2018 р. все ще залишалась на 8,2 % вищою за гранично допустимий рівень.

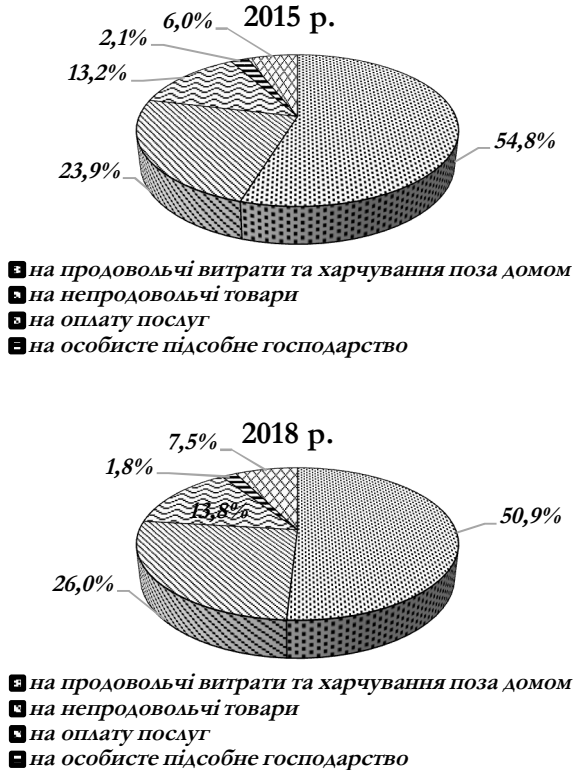

Рис. 1. Енергетична цінність середньодобового споживання продуктів харчування населенням України в розрахунку на одну особу в 2000-2018 рр., ккал*

*Джерело: побудовано автором за даними [13]

Однак основною причиною таких відхилень є не фізична відсутність продуктів харчування, а обмежена доступність їх через економічні причини. Економічна доступність продуктів характеризується часткою середньомісячних витрат домогосподарств на харчування, граничним критерієм для цього показника є 60 % (рис. 2).

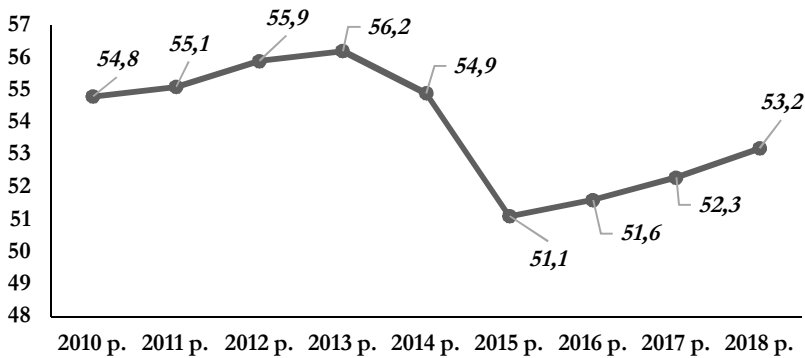

Рис. 2. Структура грошових витрат домогосподарств України*

* Джерело: побудовано автором за даними [14]

Динаміка частки витрат на продовольство свідчить про покращення економічної доступності до продуктів харчування, у 2018 р. індикатор доступності становив 50,9 % та зменшився на 3,6 відсоткових пункти порівняно з 2010 р. та на 4,9 відсоткових пункти – з 2015 р. Однак остаточний висновок про рівень доступності населення до продовольства дозволяє зробити характеристика купівельної спроможності в розрахунку на 1 ккал, що визначається як відношення кількості ккал енергії добового раціону харчування до частки витрат на харчування в загальному обсязі сукупних витрат. На рис. 3 продемонстровано зміни в доступності харчування за 2010-2018 рр.

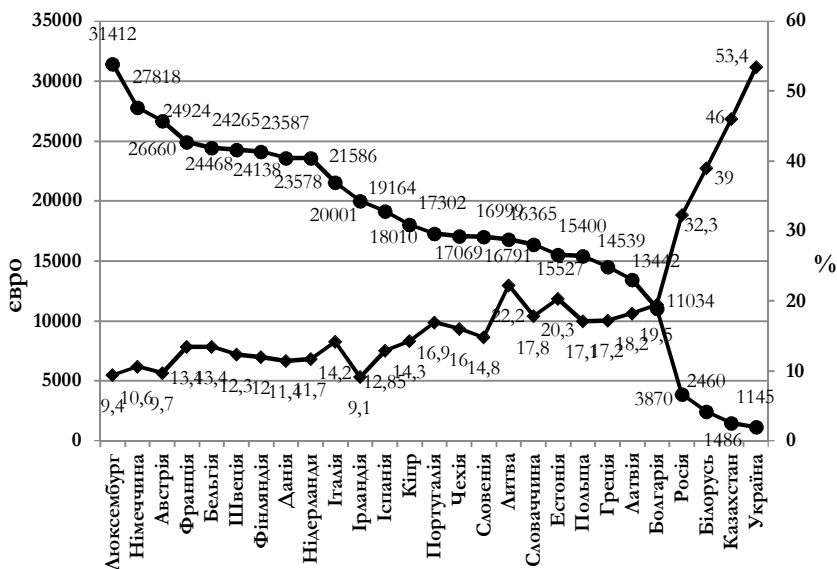

Рис. 3. Кількість ккал, що припадає на 1 % витрат на харчування населення в загальному обсязі витрат домогосподарств України*

* Джерело: побудовано автором за даними [13, 14]

Динаміка аналізованого показника продовольчої доступності показує, що у 2018 році не вдалось досягти його рівня 2010 р. Так, якщо в 2010 р. на 1 % витрат на харчування в бюджеті домогосподарств припадало 54,8 ккал, то в 2018 р – 53,2 ккал. Це зумовлено різким зниженням значення індикатора у 2015 р. до 51,1 ккал, ймовірно, викликаного падінням купівельної спроможності населення через кризові явища внаслідок військово-політичної ситуації в Україні. Для порівняння, у США за добової енергетичної цінності споживаного продовольства у 3800 ккал та частки витрат на продовольство 14,1 % значення показника становило 270 ккал у розрахунку на 1 %, або в п'ять разів більше порівняно з українськими домогосподарствами [16].

Незважаючи на те, що частка споживчих продовольчих витрат в структурі загальних витрат українців зменшується, вона залишається високою порівняно з показником країн ЄС та пострадянського простору – середній показник ЄС–28 щодо частки витрат на харчування впродовж останніх двох десятиліть знаходиться у межах 12,0-12,5 % від рівня загальних споживчих витрат [17]. Головним чином такий стан зумовлюється низьким рівнем доходів населення, що підтверджується наявністю тісного оберненого кореляційного зв'язку (коефіцієнт кореляції – 0,89) між доходами домогосподарств у різних країнах та часткою їх витрат на продовольство (рис. 4).

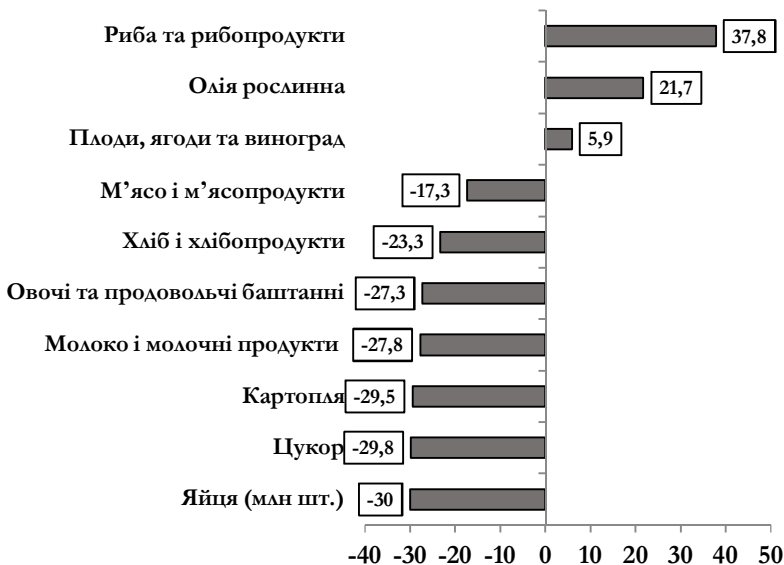

Рис. 4. Взаємозв'язок між рівнем доходів домогосподарств та часткою споживчих витрат на продовольство в окремих європейських країнах, 2018 р.*

* Джерело: офіційні сайти статистичних органів відповідних країн

Низький рівень доходів та незбалансована структура споживання продовольчої продукції спричинюють скорочення пропозиції вітчизняних продовольчих товарів, які замінюються на ринку продуктами іноземного виробництва. Лібералізація міжнародної торгівлі в умовах поглиблення глобалізаційних процесів сприяє збільшенню імпортозалежності країни в сфері продовольчого забезпечення. Значення індикатора продовольчої незалежності, що визначається як співвідношення між обсягом імпорту у натуральному виразі та ємністю його внутрішнього ринку, за більшістю видів продуктів харчування в Україні не перевищує пороговий рівень, встановлений за офіційно затвердженою методикою на рівні 30 %. Однак, населення України має недостатній рівень забезпечення такими важливим для повноцінного раціону продуктами, як риба і рибопродукти, плоди і ягоди, олії рослинного походження (рис. 5).

Рис. 5. Відхилення від порогового значення показника продовольчої незалежності за окремими продуктами харчування в Україні у 2018 р., відсоткових пункти*

* Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [13].

Поряд із параметрами фізичної та економічної доступності населення до продовольства основною проблемою залишаються його низькі якісні характеристики. Значною мірою це стосується імпортованої продукції, що часто є неякісною, фальсифікованою та небезпечною для здоров'я. З метою подолання цієї проблеми Світовим банком в Україні запроваджено декілька проєктів щодо створення сучасної системи контролю за безпечністю та якістю продукції, ринкового нагляду, адаптованих до вимог СОТ і ЄС, однак відчутних результатів реалізації цих проєктів ще не отримано.

Формування системи продовольчого забезпечення населення України та усунення існуючих у ній дисбалансів вимагає вироблення цілеспрямованої політики подолання кількісного та якісного недоїдання, яка торкається, за деякими оцінками, 60% населення нашої країни [18]. В рамках міжнародних угод, до яких приєдналась Україна, задекларовані зобов'язання за пріоритетами подолання бідності і гарантування продовольчої безпеки, в країні виробляється достатня

кількість продовольства для забезпечення внутрішніх потреб та збільшення експорту. Водночас, як показали результати проведеного аналізу, у сфері продовольчого забезпечення населення існують значні проблеми, які, при цьому, не включені до переліку пріоритетних при формуванні урядової політики та провадженні міжнародної співпраці.

Розбалансованість та недосконалість вітчизняної політики у сфері продовольчого забезпечення населення значною мірою зумовлені гальмуванням в запровадженні європейських норм та науковообґрунтованих підходів до визначення продовольчих потреб населення, відсутність належної співпраці зі Світовим продовольчим фондом та належного державного контролю за якістю та безпечністю продуктів харчування, нездатністю забезпечити зменшення рівня бідності.

Подолання зазначених проблем можна досягти шляхом здійснення цільової, прозорої та ефективної продовольчої політики, що потребує розробки та впровадження масштабних програм на регіональному та національному рівнях. У проєкті Єдиної комплексної стратегії та плану дій з розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015-2020 роки, яка зосереджена на підвищенні фізичної та економічної доступності продовольчих товарів та їхніх цінах шляхом регулювання торгівлі, ринкових інтервенцій та цін, підкреслено необхідність змінити політику продовольчої безпеки відповідно до міжнародного досвіду. До пріоритетних заходів віднесено впровадження програм продовольчої допомоги для незабезпечених верств населення, що передбачає ініціювання запровадження системи адресної допомоги на продовольство для найуразливіших верств населення, а також оцінку бюджетних та адміністративних вимог до підготовки і втілення цих програм з урахуванням регіональної специфіки та можливостей міжнародної співпраці. Втілення подібних програм вимагає розробки законодавчо-нормативної бази з питань вирішення проблеми продовольчого забезпечення населення, узгодженої з вимогами СОТ, Угоди про асоціацію з ЄС та інших міжнародних домовленостей.

Висновки. Загалом задоволення потреб населення України у продовольстві є задовільним, однак за окремими якісними та кількісними характеристиками продовольче забезпечення поступаєтья рівню розвинених країн світу. Насамперед це стосується незадовільного рівня споживання багатьох продуктів харчування, зокрема таких, де він нижчий навіть за мінімально допустимі норми – риба та рибопродукти, молоко та молочні продукти, плоди та ягоди; незбалансованої

структури споживання; високої частки витрат на продовольство в структурі споживчих витрат населення; перевищення допустимих показників продовольчої незалежності за окремими видами продуктів харчування. Також значною проблемою залишаються неналежні якісні характеристики продовольства. З метою зниження негативного впливу зовнішніх викликів на рівень продовольчої безпеки доцільно більш активно задіяти механізми державного протекціонізму на всіх рівнях формування системи продовольчого забезпечення – в аграрному виробництві, харчовій і переробній промисловості, сфері забезпечення доступності продуктів харчування для населення. Зазначена політика має бути спрямована на стимулювання виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції та підвищення рівня самозабезпечення продуктами харчування, реалізацію стратегії розвитку галузі, спрямованої на експорт та імпортозаміщення продовольства, забезпечення підвищення рівня купівельної спроможності населення України. Подальші наукові розробки та дослідження будуть спрямовані на розробку конкретних механізмів та інструментів регулювання системи продовольчого забезпечення населення в умовах глобалізації.

Література.

1. **Мудрак Р.П.** Національна продовольча безпека в умовах відкритої економіки: суть проблеми та способи її вирішення: монографія. Умань, 2011. 307 с.
2. **Лагодієнко В.В.** Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. № 6(3-4). С. 16-25. <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>
3. **Лайко П.А., Трегобчук В.М., Бабієнко М.Ф.** Продовольча безпека в Україні й у світі. *Економіка АПК*. 2004. № 9. С. 8-14.
4. **Пасхавер Б.Й.** Сучасний стан продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2014. № 4. С. 5-12.
5. **Гойчук О.І.** Продовольча безпека: монографія. Житомир, 2004. 348 с.
6. Збалансування продовольчого ринку в контексті забезпечення продовольчої безпеки: монографія / **Федулова І.В.** та ін. К., 2015. 398 с.
7. **Кошкада І.В., Шелудько А.В.** Економічна доступність населення до якісного і безпечного продовольства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: економічні науки*. 2018. Вип. 193. С. 25-36.
8. Продовольча безпека країни: стан та перспективи зміцнення: монографія / **Тринько Р.І.** та ін. Л., 2011. 303 с.
9. Статистичні дані FAOSTAT. URL: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx3>.

10. Голод – комплексна проблема людства. URL: <http://iac.org.ua/golod-kompleksna-problema-lyudstva/>

11. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 № 656. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п> (дата звернення: 26.12.2019).

12. Орієнтовний набір основної продовольчої сировини і харчових продуктів для забезпечення у середньому на душу населення на 2005-2015 роки. URL: <http://www.uazakon.com/dokuments/404> (дата звернення: 26.12.2019).

13. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Державна служба статистики. 2018. 59 с.

14. Витрати і ресурси домогосподарств. Статистичний збірник. Державна служба статистики, 2019. 379 с.

15. Економічний дискусійний клуб. Аналітика. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/yak-vyglyadaye-struktura-spozhyvchyh-vytrat-u-domogospodarstvah-ukrayiny-ta-okremyh-krayin>

16. **Береговий В.К.** Ціна та забезпечення продуктами харчування населення України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2010. Вип. 154. С. 34-42.

17. **Осіпова О.І.** Концептуальні засади формування комплексу економіко-математичних моделей для оцінювання рівня продовольчої безпеки регіонів України. *Ефективна економіка*. 2015. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4208> 115.

18. **Щербина С.В.** Аналітичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення. Київ, 2018. 56 с.

References.

1. **Mudrak R.P.** (2011). *Natsionalna prodovolcha bezpeka v umovakh vidkrytoi ekonomiky: sut problemy ta sposoby yї vyryshennia* [National food security in an open economy: the essence of the problem and ways to solve it]. Uman, p. 307 [in Ukrainian].

2. **Lagodiienko V.V.** (2019). Prodovol'cha bezpeka Prychornomors'koho rehionu: stan, tendentsiyi, perspektyvy [Food security of the Black Sea region: status, trends, prospects]. *Economic and Food Security of Ukraine – Economic and Food Security of Ukraine*, no. 6(3-4), pp. 16-25. Retrieved from: <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282> [in Ukrainian].

3. **Laiko P.A., Trehobchuk V.M., & Babiienko M.F.** (2004). Prodovolcha bezpeka v Ukraini y u sviti [Food security in Ukraine and in the world]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, no. 9, pp. 8-14 [in Ukrainian].

4. **Paskhaver B.Y.** (2014). Suchasnyi stan prodovolchoi bezpeky [The current state of food security]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, no. 4, pp. 5-12 [in Ukrainian].

5. **Hoichuk O.I.** (2004). *Prodovolcha bezpeka [Food security]*. Zhytomyr, p. 348 [in Ukrainian].

6. **Fedulova I.V.** et al. (2015). *Zbalansuvannia prodovolchoho rynku v konteksti zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [Balancing the food market in the context of food security]*. Kyiv, p. 398 [in Ukrainian].

7. **Koshkaldia I.V., & Sheludko L.V.** (2018). Ekonomichna dostupnist naselennia do yakisnoho i bezpechnoho prodovolstva [Economic accessibility of the population to quality and safe food]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalno tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka – Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Peter Vasylenko: economic sciences*, Issue. 193, pp. 25-36 [in Ukrainian].

8. **Trynko R.I.** et al. (2011). *Prodovolcha bezpeka krainy: stan ta perspektyny zmitsnennia [Food security of the country: the state and prospects of strengthening]*. L'viv, p. 303 [in Ukrainian].

9. Statystychni dani FAOSTAT [FAOSTAT statistics]. *faostat.fao.org*. Retrieved from: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx3> [in Ukrainian].

10. Holod – kompleksna problema liudstva [Hunger is a complex problem of humanity]. *iac.org.ua*. Retrieved from: <http://iac.org.ua/golod-kompleksna-problema-lyudstva/> [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia naboriv produktiv kharchuvannia, naboriv neprodovolchykh tovariv ta naboriv posluh dlia osnovnykh sotsialnykh i demografichnykh hrup naselennia: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.04.2000 № 656 [On Approval of Food Sets, Sets of Non-Food Products and Sets of Services for the Major Social and Demographic Groups: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 14, 2000 No. 656]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-p> [in Ukrainian].

12. Oriientovnyi nabir osnovnoi prodovolchoi syrovyny i kharchovykh produktiv dlia zabezpechennia u serednomu na dushu naselennia na 2005-2015 roky [Indicative set of basic food raw materials and foodstuffs to provide an average per capita for 2005-2015]. *www.uazakon.com*. Retrieved from: <http://www.uazakon.com/dokumenty/404> [in Ukrainian].

13. *Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naselenniam Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk. Derzhavna sluzhba statystyky [Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine. Statistical collection. State Statistics Service]*. (2018). p. 59 [in Ukrainian].

14. *Vytraty i resursy domohospodarstv. Statystychnyi zbirnyk. Derzhavna sluzhba statystyky [otsi and resources of households. Statistical collection. State Statistics Service]*. (2019). p. 379 [in Ukrainian].

15. Ekonomichni dyskusiyni klub. Analytika [Economic Discussion Club. Analytics]. *edclub.com.ua*. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analytika/yak-vyglydaye-struktura-spozhyvchyh-vytrat-u-domogospodarstvakh-ukrayiny-ta-okremyh-krayin> [in Ukrainian].

16. **Berehovi V.K.** (2010). Tsina ta zabezpechennia produktamy kharchuvannia naselennia Ukrainy [Price and supply of food to the population of

Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*, Issue. 154, pp. 34-42 [in Ukrainian].

17. **Osyпова О.І.** (2015). Kontseptualni zasady formuvannya kompleksu ekonomiko-matematychnykh modelei dlia otsiniuvannya rivnia prodovolchoi bezpeky rehioniv Ukrainy [Conceptual bases of formation of complex of economic and mathematical models for estimation of level of food security of regions of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – An efficient economy*, no. 7. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4208115> [in Ukrainian].

18. **Shcherbyna S.V.** (2018). *Analitичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення [An analytical study of the food security situation in Ukraine in the context of targeted food assistance for the needy]*. Kyiv, p. 56 [in Ukrainian].

Анотація.

Смолій А.В. Формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах глобалізаційних викликів.

Продовольче забезпечення населення - один з найважливіших факторів продовольчої безпеки країни. Забезпечення його належного рівня визначає соціально-економічну стабільність в суспільстві, можливість повноцінного розвитку нації і забезпечення національної безпеки в цілому. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчого забезпечення населення України в умовах посилення глобалізаційних викликів.

Для визначення сутності, змісту і основних принципів формування системи продовольчого забезпечення населення використані методи логічного узагальнення, аналізу, порівняння та синтезу. За результатами використання графоаналітичного методу показані окремі результати оцінки тенденцій процесу забезпечення населення продовольством. Методи стратегічного і структурно-функціонального аналізу використані для обґрунтування напрямків формування державної політики забезпечення продовольчої безпеки.

Зіставлення обсягу і структури споживання продовольчої продукції в розрахунку на одну людину з раціональними і мінімальними нормами харчування дозволило констатувати недостатній рівень споживання більшості видів продовольства. На тлі зниження загальної енергетичної цінності середньодобового споживання, незбалансованої виявилася структура харчування. Обґрунтовано, що головною причиною таких відхилень є не фізична відсутність продуктів харчування, а обмежена доступність їх з економічних причин. Виявлено тісний зворотний кореляційний зв'язок між доходами домогосподарств в різних країнах і частиною їх витрат на продовольство. У порівнянні з країнами ЄС, високою залишається частка витрат домогосподарств на продовольство в загальній структурі споживчих витрат, що обумовлено низьким рівнем купівельної спроможності населення України. Встановлено, що поряд з параметрами фізичної та економічної доступності населення до продовольства, проблемою залишаються його низькі якісні характеристики.

Обґрунтовано, що з метою зниження негативного впливу зовнішніх викликів на рівень продовольчої безпеки доцільно більш активно задіяти механізми державного протекціонізму. Зазначена політика повинна бути спрямована на стимулювання виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції та підвищення рівня самозабезпечення продуктами харчування, реалізацію стратегії розвитку галузі, спрямованої на експорт та імпортозаміщення продовольства, забезпечення підвищення рівня кувельної спроможності населення України.

Ключові слова: *продовольча безпека, продовольче забезпечення населення, глобалізація, продовольча незалежність, економічна доступність продовольства.*

Анотація.

Смолий А.В. Формирование системы продовольственного обеспечения населения Украины в условиях глобализационных вызовов.

Продовольственное обеспечение населения — один из важнейших факторов продовольственной безопасности страны. Обеспечение его надлежащего уровня определяет социально-экономическую стабильность в обществе, возможность полноценного развития нации и обеспечения национальной безопасности в целом. Целью статьи является обоснование теоретико-методических положений и разработка практических рекомендаций по формированию системы продовольственного обеспечения населения Украины в условиях усиления глобализационных вызовов.

Для определения сущности, содержания и основных принципов формирования системы продовольственного обеспечения населения использованы методы логического обобщения, анализа, сравнения и синтеза. По результатам использования графоаналитического метода показаны отдельные результаты оценки тенденций процесса обеспечения населения продовольствием. Методы стратегического и структурно-функционального анализа использованы для обоснования направлений формирования государственной политики обеспечения продовольственной безопасности.

Сопоставление объема и структуры потребления продовольственной продукции в расчете на одного человека с рациональными и минимальными нормами питания позволило констатировать недостаточный уровень потребления большинства видов продовольствия. На фоне снижения общей энергетической ценности среднесуточного потребления, несбалансированной оказалась структура питания. Обосновано, что главной причиной таких отклонений является не физическое отсутствие продуктов питания, а ограниченная доступность их по экономическим причинам. Выявлена тесная обратная корреляционная связь между доходами домохозяйств в разных странах и частью их расходов на продовольствие. По сравнению со странами ЕС, высокой остается доля расходов домохозяйств на продовольствие в общей структуре потребительских расходов, что обусловлено низким уровнем покупательной способности населения Украины. Установлено, что наряду с параметрами физической и экономической доступности населения к продовольствию, проблемой остаются его низкие качественные характеристики.

Обосновано, что с целью снижения негативного влияния внешних вызовов на уровень продовольственной безопасности целесообразно более активно задействовать механизмы

государственного протекционизма. Указанная политика должна быть направлена на стимулирование производства отечественной сельскохозяйственной продукции и повышение уровня самообеспечения продуктами питания, реализацию стратегии развития отрасли, направленной на экспорт и импортозамещение продовольствия, обеспечение повышения уровня покупательной способности населения Украины.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, продовольственное обеспечение населения, глобализация, продовольственная независимость, экономическая доступность продовольствия.

Abstract.

Smoliy L. V. Formation of the food supply system of the population of Ukraine in the context of globalization challenges.

Food supply of the population is one of the most important factors of the food security of the country. Ensuring of its proper level determines the socio-economic stability in the society and ensuring of the national security in general. The purpose of the article is to prove the theoretical and methodological provisions and to develop practical recommendations for the formation of the food supply system of the population of Ukraine in the conditions of the increasing of globalization challenges.

Methods of logical generalization, analysis, comparison and synthesis have been used to determine the essence, content and basic principles of the formation of the food supply system of the population. The certain results of assessing of the trends in the process of providing the population with food, have been specified according to the results of the usage of the graphoanalytical method. The methods of strategic, structural and functional analysis have been used to justify the directions of formation of the state policy of food security.

Comparison of the volume and structure of the food consumption with rational and minimum standards allowed us to state the insufficient level of having of the most types of food. On the background of a decrease in the overall energy value of average daily intake, an unbalanced food consumption structure has been revealed. It is substantiated that the main reason of such deviations is not the physical absence of food, but the limited availability of them due to economic reasons. A close inverse correlation has been found between household income in different countries and the part of their food expenditure. In comparison with the EU countries, the part of household spending on food remains high concerning the total structure of consumer spending, and that is due to the low level of purchasing power of the population of Ukraine. It is found that the low quality of food characteristics remain a problem along with the parameters of physical and economic accessibility of food to population.

It is substantiated that in order to reduce the negative impact of external challenges on the level of food security, it is advisable to use the mechanisms of state protectionism more actively. The mentioned policy should be aimed at stimulating the production of domestic agricultural products and increasing of the level of food self-sustainability, the implementation of the development strategy of the industry, which is aimed at export and import substitution in terms of food, secure increasing in the level of purchasing power of the population of Ukraine.

Key words: food security, food security for the population, globalization, food independence, economic accessibility of food.